

УДК 336.1.

*Н. Я. Сокровольська,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, Буковинського державного фінансово-економічного університету*

СТАБІЛЬНІСТЬ БЮДЖЕТУ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ МІНЛИВОГО СЕРЕДОВИЩА

*N. Y. Sokrovska,
Ph.D., Associate Professor of Finance, Bukovina State Finance and Economics University*

STABILITY OF THE BUDGET AS A BASIS FOR EFFECTIVE FISCAL POLICY IN A CHANGING ENVIRONMENT

Обґрунтовано необхідність оцінювання стабільності бюджету для вдосконалення управління фінансовою політикою держави та використання коштів місцевих бюджетів. Досліджено змістовні характеристики стабільності бюджету та виявлено, що стабільність бюджету досягається за умови дотримання фінансової рівноваги між доходами та витратами, достатності фінансового потенціалу й фінансової ефективності його використання.

The necessity of evaluating the stability of the budget to improve financial management policy and the use of local budgets. Investigated the stability characteristics of meaningful budget and found that the stability of the budget is reached, subject to the financial balance between revenues and expenditures, sufficiency of financial capacity and cost-effectiveness of its use.

Ключові слова: бюджет, стабільність бюджету, фінансова політика, бюджетна політика, механізм реалізації бюджетної політики, бюджетна стратегія, боргова політика, податкова політика, економічне зростання.

Keywords: budget, budget stability, fiscal policy, fiscal policy, mechanism of fiscal policy, fiscal strategy, debt policy, fiscal policy, economic growth.

Постановка проблеми. Ефективна фінансова політика держави, в умовах мінливого середовища, стає ключовим інструментом, реалізація якого дасть змогу забезпечити стабільний економічний розвиток.

В умовах демократичних і ринкових трансформацій необхідним є вирішення проблем бюджетного процесу в контексті визначення бюджетних пріоритетів відповідно до існуючих соціально-економічних і суспільних відносин із метою забезпечення його стабільності.

В кризові період стратегічно важливим завданням будь-якої урядової політики є забезпечення збалансованості та стабільності виконання бюджету, адже під час кризових періодів значно знижується активність фінансових ринків та інвесторів, що для країн із перехідною економікою створює додаткові економічні загрози і може тільки посилити пагубну дію кризових явищ. Саме в такі періоди стабільність і збалансованість бюджету, може слугувати інструментом забезпечення та підтримання економічного зростання держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні питання забезпечення стабільності бюджету та реалізації бюджетної політики у своїх працях розглядають такі українські вчені, як В. Андрущенко, О. Василюк, В. Дем'янишин, М. Карлін, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, В. Федосов, С. Юрій та ін., а також зарубіжні науковці: Ш. Бланкарт, Дж. Б'юкенен, К. Ерроу, Р. Масгрейв, В. Парето, А. Пігу, П. Самуельсон, Д. Стігліц та ін. Однак подальшого дослідження потребують питання щодо забезпечення стабільності бюджету як основи ефективної фінансової політики в умовах мінливого середовища.

Постановка завдання. Основним завдання є дослідження теоретичних засад і вітчизняних реалій забезпечення стабільності бюджету та бюджетної політики, а також виявлення наслідків впливу кризових процесів та явищ.

Виклад основного матеріалу. Аналіз теоретичних та практичних матеріалів щодо трактування поняття «стабільність бюджету» дозволяє зробити висновок про неоднозначність сучасних теоретичних підходів до трактування даної категорії та характеристик її складових, факторів формування, критеріїв та методик оцінювання.

У теорії фінансів та й в значній мірі у практичній фінансовій діяльності стабільність бюджету отожднюється із стійкістю бюджету, збалансованістю бюджету та рівновагою бюджету [1].

Поняття «стабільність бюджету» є більш ширшим поняттям та включає в себе стійкість бюджету та бюджетну збалансованість. Стабільність бюджету проявляється на великих проміжках часу (від 5 років), в той час, як стійкість бюджету має короткострокову дію. Отже, стабільність бюджету проявляється через її стійкість на кожному проміжку часу.

Стабільність бюджету є досить складним явищем та охоплює оцінку різних сегментів бюджетної політики та реального сектора економіки (економічне зростання та інфляція, корпоративний сектор, сектори домашніх господарств та державних фінансів, зовнішній сектор).

Під стабільністю бюджету слід розуміти здатність бюджетної системи функціонувати, не змінюючи структуру та знаходитись у рівновазі, підтримувати сталість протягом тривалого інтервалу часу, який розглядається. Таким чином стабільний стан бюджету може характеризуватися наявністю множинних варіантів розвитку, тобто можливий стабільний розвиток, стабільне функціонування і стабільний спад у припустимих межах, або на граничній межі дозволених параметрів. Визначення параметрів, що характеризують стабільність бюджету, вимагає окремої уваги, оскільки необхідно враховувати ефективність виконання основних функцій бюджету в повному обсязі та належним чином.

Рис. 1. Складові елементи стабільності бюджету
Джерело: розробка автора

Бюджетний процес охоплює складання проектів бюджетів, їхній розгляд та прийняття закону про державний бюджет і рішень про місцеві бюджети, виконання бюджету, підготовку та розгляд звіту про виконання бюджету. Якість бюджету та визначення бюджетних пріоритетів здебільшого залежать від процесу розгляду проекту бюджету під час першого та другого читань. Залучення науковців та практиків, які могли б дати пропозиції стосовно окремих бюджетних показників без упередженого підходу до їхнього обґрунтування значно могло б покращити визначення бюджетних пріоритетів. В Україні роль незалежних експертів недооцінюється, що призводить до низької якості не тільки закону про бюджет, а й інших законів і урядових рішень. Недоліками процесу розгляду і затвердження бюджету в Україні є великі розбіжності між розрахованими показниками проекту бюджету та прийнятими до виконання, низький рівень прозорості, систематичне порушення термінів виконання бюджетних процедур [2, 434].

Проведення моніторингу стабільності виконання дохідної та видаткової частин бюджету відповідно до запланованих показників дає змогу стверджувати про ефективність бюджетного планування та процесу виконання бюджету. Окрім того значення даної оцінки свідчатиме про ефективність фінансової політики уряду.

Варто відзначити, що в мінливому середовищі у країнах із перехідною економікою бюджет, як інструмент фінансової та економічної політики відіграє категоріально важливу роль, адже його стабільність свідчатиме про позитивні зрушення в економіці, про стабільність політики розвитку економіки.

В загальному випадку, стабільність бюджету (*budget stability*) – це нематеріальний показник реалізації бюджетного процесу.

$$BS_{t_j} \geq BS_0, t_j \in T, T = (t_1, t_2, \dots, t_m),$$

де, BS_{t_j} – стабільність бюджету в конкретний момент часу;

BS_0 – стабільність бюджету в базовому періоді.

Значення якого набуватиме показник стабільності й характеризуватиме ступінь (рівень) стабільності бюджету.

$BS_{t_j} = 0$ – за виконання такої рівності можна говорити про те, що бюджет є стабільним, але таким що не забезпечує економічне зростання;

$BS_{t_j} < 0$ – бюджет не є стабільним. BS_{t_j} , характеризуватиме на яку саме частку (відсоток) бюджет втратив стабільність.

$BS_{t_j} > 0$ – якщо показник перевищує нуль, це свідчить про те, що бюджет є стабільним.

У формальному вигляді показник стабільності бюджету можна розрахувати як сукупність складових елементів стабільності бюджету. Окрім того поняття стабільності зумовлює виконання умови, при якій значення показника може набувати тільки додатного або нульового значення, в разі набуття показником від'ємного значення можна говорити про порушення умови стабільності.

$$BS_{t_j} = \sum_{k=1}^m \Delta S_k$$

де, BS_{t_j} – стабільність бюджету в конкретний момент часу;

ΔS_k – стабільність складового елемента k стабільності бюджету в конкретний момент часу t.

$$BS_0 = \sum_{j=1}^m S_0$$

де, BS_0 – стабільність бюджету в базовому періоді.

S_0 – стабільність складового елемента k стабільності бюджету в базовий період часу.

Стабільність складового елемента стабільності бюджету можна визначити як відношення поточного стану елемента до його базового значення.

$$\Delta S_k = S_t - S_0$$

де, ΔS_k – стабільність складового елемента k стабільності бюджету в конкретний момент часу t.

S_t – значення показника стабільності складового елемента k стабільності бюджету в конкретний момент часу t.

S_0 – значення показника стабільності складового елемента k стабільності бюджету в базовий період часу.

Для визначення показників стабільності доходів і видатків стабільності бюджету здійснюється експертна оцінка фактичних показників виконання бюджету по відношенню до запланованих. Даний розрахунок забезпечує кількісну оцінку показника стабільності бюджету. Для оцінки якісного компоненту стабільності бюджету проводиться експертна оцінка показника стабільності виконання бюджетного процесу.

Таблиця 1.
Форма для оцінки якісної компоненту стабільності бюджету

Елементи оцінки	Нормативний період (обсяг, значення) виконання	Фактичний період (обсяг, значення)	Відхилення	Значення показника***	Ваговий коефіцієнт компоненту	Підсумкове значення показника****

		виконання				
Складання проектів бюджету					0,05	
Розгляд та затвердження проектів бюджету					0,15	
Виконання бюджету					0,3	
Підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету					0,1	
Контроль за дотримання бюджетного законодавства*					0,1	
Аудит ефективності використання бюджетних коштів**					0,3	
Всього	-	-	-	-	1	Σ

* - оцінка даного показника здійснюється в порівнянні до попереднього періоду і визначається як збільшення або зменшення порушень у дотриманні бюджетного законодавства;

** - оцінка даного показника здійснюється в порівнянні до попереднього періоду і визначається як інтегральний показник ефективності витрачання бюджетних коштів;

*** - ставиться «0» якщо фактичне значення менше за нормативне значення, ставиться «1», якщо фактичне значення більше або дорівнює нормативному значенню;

**** - вагові коефіцієнти визначають значимість елемента оцінки в загальній сукупності показника.

На сьогодні бюджет залишається найвагомішим фінансовим інструментом держави, який дає змогу мобілізувати і планомірно розподіляти фінансові ресурси залежно від стратегічних і тактичних цілей. Ефективне спрямування бюджетних коштів, необхідних для виконання державою її функцій, є однією з найактуальніших проблем для всіх країн на будь-якому етапі їх розвитку. Проблема визначення бюджетних пріоритетів є наслідком обмеженості ресурсів бюджету, адже планування його доходів у демократичній державі має об'єктивно визначені межі. З метою розвитку суспільства обрані бюджетні пріоритети повинні виконувати функції локомотивів, свого роду каталізаторів реалізації політики держави. При цьому вибір пріоритетів завжди залежить від сукупності взаємопов'язаних факторів суспільного вибору і зовнішніх ефектів [3].

Вся сукупність означених інструментів оцінки стабільності бюджету має значний вплив на фінансову політику держави і як наслідок на економічний розвиток держави.

Висновки. Отже, процес забезпечення стабільності бюджету передбачає передусім визначення цілей і завдань, необхідних для досягнення поставленої мети. Вихідним методологічним положенням у визначенні стабільності бюджету мають бути показники виконання бюджету за основними його складовими протягом тривалого періоду часу. Обравши певну бюджетно-податкову політику, уряд визначає напрям розвитку, а отже, стратегію і тактику досягнення поставлених завдань, а відповідно має змогу впливати на стабільність бюджету.

Як організаційно-фінансова категорія бюджетна політика є системою заходів і дій органів влади в галузі управління бюджетним процесом на основі концепції розвитку бюджетних відносин у складі загальної економічної політики, спрямованої на реалізацію поставлених завдань і цілей з економічного та соціального розвитку. Вона має сприяти державній підтримці зростання економіки, створенню умов для залучення інвестицій, проведення протекціоністської політики відносно вітчизняних товаровиробників. Стратегічною метою бюджетної політики є забезпечення фінансової і соціальної стабільності в країні, що в подальшому дасть змогу забезпечити економічне зростання держави.

Автором розроблено загальну структуру етапів оцінки стабільності бюджету. Розроблена схема може бути використана при побудові механізму оцінки стабільності фінансової системи в Україні. Отже, проведені дослідження представляють як науковий, так і практичний інтерес, практична апробація сформованих теоретичних та методологічних основ оцінки стабільності бюджету знайдуть своє відображення в подальших наукових напрацюваннях.

Література.

1. Сабитова К. М. К вопросу о финансовой устойчивости субъектов РФ / К. М. Сабитова // Финансы и кредит. – 2005. – № 6 (174). – С. 29–31.
2. Державні фінанси: Теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі: Пер. з англ. / За ред. Ю. Немеца. – К.: Основи, 1998. – 542 с.
3. Дем'янюк, А. Бюджетні пріоритети в умовах ринкових та демократичних трансформацій / А. Дем'янюк // Світ фінансів. – 2012. – Вип. 1. – С. 25-32.
4. Азаров М. Я. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України. / М. Я. Азаров та ін. – К.: НДФІ, 2004. – Т. 5. – 395 с.
5. Бюджетний менеджмент: навч. посіб. / В. Федосов, С. Кондратюк, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. проф. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2005. – 420 с.
6. Управління бюджетом: через відкритість до ефективності / І. Нагребецька // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 8. – С. 7–8.
7. Павлюк К. В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: [монографія] / Павлюк К. В. – К.: НДФІ, 2006.
8. Огонь, Ц. Домінанти фінансової стабільності в розвитку зобов'язань держави [Текст] / Ц.Г. Огонь // Фінанси України. – 2008.- №5.- С. 32-41.
9. Foot, M. What is financial stability and how do we get it? [Текст] / M. Foot // Speech on Meeting of the Financial Services Authority and ACI (UK). – 2007. – 122 p.
10. Crockett, A. The Theory and Practice of Financial Stability [Електронний ресурс] / A. Crockett // GEI Newsletter Issue. Global Economic Institutions. 1997. – Режим доступу: <http://www.cepr.org/gei/6rep2.htm>
11. Evans, O. Macroprudential indicators of Financial system soundness [Текст] / Owen Evans, Alfredo M. Leone, Mahinder Gill, and Paul Hilbers. - IMF Washington DC. – April 2000. – 54 p. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/op/192/op192.pdf>.
12. Науменкова, С. Обрунтування методичних підходів до оцінки стійкості фінансової системи [Текст]: Інформаційно-аналітичні матеріали. / С.В. Науменкова, Р.С. Лисенко, Д.С. Попов та інші / Вип.6. – К.; НБУ. Центр наукових досліджень. – 2006. С. 53-95.

References.

1. Sabytova K. M. (2005), "Issue of financial sustainability of the subjects of the Russian Federation", *Finance and Credit*, vol. 1№ 6 (174), pp. 29–31.
2. Nemetsa Yu. (1998), "Public Finance: Theory and Practice of Transition in Central", *Osnovy*, Kyiv, Ukraine, pp. 542
3. Dem'ianuk, A. (2012), "Budgetary priorities in terms of market and democratic transformations", *Svit finansiv*, vol. 1., pp. 25-32.
4. Azarov M. Ya. (2004), "Fiscal policy in the context of socio-economic development of Ukraine", *NDFI*, vol.5., pp. 395
5. Fedosov V., Kondratiuk S., Safonova L. (2005), "Budget management: teach. handbook" *KNEU*, Kyiv, Ukraine, pp. 420.
6. Nahrebets'ka I. (2005), "Budget management: through openness to performance" *Uriadovij kur'ier*, vol. 8., pp.7-8.
7. Pavliuk K. V. (2006), "Budget and the budget process in transitive economy Ukraine" *NDFI*, Kyiv, Ukraine.
8. Ohon', Ts. (2008), "Dominants financial stability of state obligations" *Ffinansy Ukrainy*, vol.5., pp. 32-41.
9. Foot, M. (2007), "What is financial stability and how do we get it?", *Speech on Meeting of the Financial Services Authority and ACI (UK)*, pp.122.
10. Crockett A. (1997), "The Theory and Practice of Financial Stability" *GEI Newsletter Issue. Global Economic Institutions*
11. Evans O. (2000), "Macroprudential indicators of Financial system soundness" *IMF Washington DC*, pp.54/
12. Naumenkova, S. (2006), "Justification of methodological approaches to assess the stability of the financial system" *Informatsijno-analitychni materialy, Bank . Center research.*, vol.6., pp. 53-95.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"